

МОЛОДІЖНА СОЦІАЛЬНА ГРУПА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА У МОЛОДІ

Шпортун Оксана Миколаївна,

доктор психологічних наук, професор кафедри психології
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Корейба Іветта Анатоліївна,

магістр першого року навчання КЗВО
«Вінницька академія безперервної освіти»

Методологічно у сучасній соціально- психологічній літературі лідерство розглядається в поняттях соціально- психологічної теорії малих груп і колективів і аналізується як елемент організації і керування суспільними процесами за принципом субординаційної і координаторської залежності [4;3]. Разом з тим лідерство — це природний соціально-психологічний процес у групі, побудований на вплив особистого авторитету людини на поведінку членів групи. При цьому під впливом розуміють таку поведінку людини, яка вносить зміни в поведінку, стосунки, відчуття іншої людини. Проблема лідерства привертає увагу соціологів, психологів, філософів вже не одне тисячоліття. Особливо актуальною вона є на даний момент, адже на сучасному етапі, коли відбуваються широкі соціальні, політичні та економічні перетворення, існує об'єктивна потреба в лідерстві. Лідерство являє собою один з механізмів об'єднання групової діяльності. Розвиток економіки країни здебільшого залежить від рівня компетенції, підготовки, особистих якостей та морального стану лідерів всіх рівнів.

Найбільш значним напрямком вивчення психологічних особливостей лідерства є аналіз сучасної молодіжної соціальної групи, тобто молодих соціально активних лідерів, які в майбутньому можуть проявити себе в якості керівників, громадських і політичних лідерів, сферою діяльності яких є суспільство і його соціальні інститути. У вітчизняній соціології молодь трактується як соціальна спільнота, що посідає певне місце в соціальній структурі суспільства і набуває соціального статусу в різноманітних соціальних структурах, має спільні проблеми, соціальні потреби та інтереси, особливості життєдіяльності. Як правило, лідерство в молодіжному середовищі є важливим в силу зростаючої конкуренції, а саме коли суспільство і держава потребує молодих лідерів, які здатні в найближчому майбутньому вести суспільство до поставлених цілей, проявляючи гнучкість в умовах економічних і політичних змін і невизначеності.

Вивчаючи психологічну специфіку молодіжної соціальної групи, вважаємо за потрібне обґрунтувати поняття соціальної групи. У загальному розумінні соціальну групу можна визначити як об'єднання людей, спрямоване на

досягнення соціальних цілей і задоволення інтересів через спільну трудову діяльність, яке має правовий статус, що визначається законами суспільства. Групу можна визначити як соціальну агрегацію, що має зовнішню межу і хоча б одну внутрішню. Основна структура будь-якої групи (як неформальної тимчасової малої, так і формальної відносно постійної великої групи) приблизно однакова і має два кордони: зовнішній і внутрішній.

Зовнішній кордон означає, що у групі існує відмінність між членами та не членами, а менший – головний внутрішній кордон – означає, що в групі є принаймні два класи людей: лідерство і членство. Зовнішній і внутрішній кордони – основна структура групи; разом вони являють собою головну групову структуру. У такий спосіб членство визначається як знаходження індивіда «всередині» зовнішнього кордону. Член групи – це той, хто виконує всі умови, які ставляться групою. Таким чином, повноправним членом певної групи можна стати лише задовольняючи усі критерії членства цієї групи. Вступ до певної групи здійснюється за посередництва посвяти (ініціації), допуску, зарахування, виборів або аналогічних процесів.

У багатьох групах розрізняється ще й другорядна структура, що передбачає ієрархічні класи (різні категорії лідерів і членів). Група з одним лідером, в якій всі члени перебувають в однаковому положенні, вважається простою. У такої групи немає другорядної організаційної структури, оскільки головної структури достатньо для виокремлення єдиного лідера і єдиного класу членства.

Група може мати будь-яку кількість внутрішніх кордонів, при цьому її характеристика суттєво не змінюється. Коли будь-яка кількість внутрішніх кордонів є обумовленою, то можна підвищити ранг групи. Критерієм, що відрізняє соціальну групу від всіх інших видів груп, є певна структура стосунків і система взаємопов'язаних інтересів, які мотивують трудову діяльність [7, с. 48].

Молодіжна соціальна група являється середовищем розвитку лідерства молоді. Молодіжна соціальна група – це складний і динамічний соціальний організм, що характеризується різноманітністю породжуваних у процесі його розвитку соціально-психологічних феноменів. Важливою особливістю останніх є вікова своєрідність їхніх проявів у колективі: так процеси лідерства нормативної поведінки чи згуртованості по-різному виявляються в молодіжній групі. Тому без знання найважливіших закономірностей розвитку і функціонування молодіжної соціальної групи і правильного розуміння механізмів основних феноменів колективного життя, не можна судити про розвиток лідерства в групі.

Зупинимось, на деяких характеристиках лідерства в молодіжній соціальній групі як одного з ключових і найбільш яскравих феноменів, що спостерігаються в житті групи. Відповідно до сучасних уявлень, лідерство може розглядатися як процес міжособистісного впливу в колективі, а лідер – як член колективу, що володіє найбільшим впливом у взаєминах із партнерами.

Різні фактори лежать в основі лідерського впливу. Особливо цінними для молодих людей є такі якості, як: доброта, чуйність, колективізм, організаторські здібності, справедливість, працьовитість, сміливість, наполегливість, оптимізм.

Крім того, їх відрізняє від інших активна участь у житті колективу. Тобто, користуючись соціально-психологічною термінологією, можна сказати, що саме лідерам, у переважній більшості, властива орієнтація на групу, колектив.

Особливості лідерів в молодіжній соціальній групі виявляються, зокрема, у явищі внутрішньогрупової ідентифікації. Будучи процесом, що реалізує вплив учасників міжособистісного спілкування, внутрішньогрупова ідентифікація знаходить висвітлення в актах особистісного й поведінкового уподібнення членів колективу один одному. Відтворення яких не будь рис характеру або манери поведінки в реальних життєвих ситуаціях, окремі стійкі характерологічні і поведінкові зміни під впливом інших, відношення до інших учасників ц молодіжній соціальній групі як до зразка – от деякі можливі форми ідентифікаційних проявів. Можна стверджувати, що саме авторитет розвивається у групі, який надалі базується на суспільно значимих й корисних проявах особистості, – це одна з важливих умов успішного лідера молодіжної соціальної групи.

Тобто, у молодіжній соціальній групі молодь розглядається як основний носій інтелектуального і фізичного потенціалу суспільства, молоді люди володіють та розвивають у молодіжній соціальній групі здібності до праці, технічну та культурно-художню творчість, продуктивність діяльності в усіх сферах людського буття. Зацікавленість до розвитку лідерства у молодих людей, починається ще за часів Аристотеля. Кожне суспільство потребує рольових моделей поведінки і лідерів. Звичайно, що суспільство не може обійтися без людей, що володіють неабияким розумом і творчим мисленням.

Лідер – це людина, здатна впливати на дії однієї людини або групи людей з метою досягнення певної мети. Процес лідерства значною мірою детермінований панівними у суспільстві соціальними відносинами. Його характеризують відносини домінування і підкорення, впливу і наслідування в системі міжособистісних відносин у групі. Лідерство спрямоване на пробудження в членів групи мрії, до якої вони прямуватимуть, наснаження їх необхідною для цього енергією. Ефективність його залежить від наявності у соціальній групі визнаного всіма, авторитетного лідера [3, с. 158].

Прагнення до лідерства виявляється віковою особливістю молодих людей і реалізується як форма прояву потреби в соціальному визнанні та особистісній персоналізації, а також це спосіб творчої адаптації до нової соціальної ситуації розвитку. Мотивація лідерства у молоді складається в залежності від ідентифікації з найбільш значущими людьми з їхнього найближчого оточення [6, с. 444].

Формальний лідер призначається або вибирається, набуваючи таким чином офіційного статусу керівника. Неформальний лідер – це член групи, який найбільш повно в своїй поведінці відповідає груповим цінностям і нормам. Він веде групу, стимулюючи досягнення групових цілей і виявляючи при цьому більш високий рівень активності порівняно з іншими членами групи [5, с.189]. Отже, лідерство у молоді має ряд особливостей. Визначення лідера в групі

ґрунтується на відповідній ситуації яка виникла в даний момент і потребує рішення.

Феномен лідерства є динамічним процесом молодіжної соціальної групи, який може бути доволі суперечливим: домагання лідера і готовність до його провідної ролі можуть і не збігатися. Лідер не висувається групою на відповідну посаду, а спонтанно займає керівну позицію за явної чи прихованої її згоди. Найчастіше він перебирає роль неофіційного керівника, а з його особистістю ідентифікується специфічна система групових норм та цінностей, яка не завжди тотожна офіційній системі. Оскільки лідерство є системою відносин у групі, його слід розглядати як групове явище, адже лідер завжди є елементом цієї структури. Психологічна сутність лідерства полягає у здатності впливати на індивідів і групу, спрямовувати їхні зусилля на досягнення цілей.

Лідерство поділяється на два підвиди: активний і інтелектуальний.

За визначенням Еддісона, активний тип лідера впливає на групу за допомогою сили своєї особистості. Лідери громадських організацій і студентських рад є прикладами активних лідерів. Інтелектуальний тип лідера, навпаки, впливає на групу за допомогою своїх знань і ідей. Молодь, що вчиться, обдарована в будь-якій з областей навчання, має потенційні можливості зайняти лідерську позицію.

Лідерські здібності молодих людей можуть розвиватися і удосконалюватися за допомогою проведення тематичних занять, що знайомлять з життям видатних лідерів. Під час таких занять необхідно заохочувати молодь аналізувати особисті якості кожного лідера, його мотивацію, а також суспільний вклад і стиль лідера. Має бути зроблений акцент на все, що впливає на формування особистості кожного лідера. Крім того, на занятті мають бути змодельовані ситуації, що розвивають організаторські і дипломатичні здібності, товариськість, уміння вирішувати проблеми і вирішувати конфлікти, неординарно мислити і управляти, здатність ставити цілі. Також, проведення майстер-класів, тренінгів і інших розвиваючих програм.

Сучасність вимагає від молодих людей адекватного уявлення про себе, високої соціальної пластичності, володіння навиками ефективної комунікації. Повною мірою цими якостями повинні володіти молодіжні лідери. Вони повинні стати зразком зрілої адаптивної поведінки, уміти управляти інтеграційними процесами як усередині організації, так і за її межами – в рамках всього соціокультурного простору.

Формування лідерських якостей, відбувається в процесі включення молоді, дітей і підлітків в активну суспільну діяльність, без цього неможлива не лише діяльність молодіжної соціальної групи, але і побудова цивільного суспільства в нашій країні. У суспільній діяльності отримується соціальний досвід, формуються навики організаторської роботи, позитивні особові якості.

Саме в молодіжній соціальній групі розвивається лідерський потенціал молодих людей, який дає їм не лише знання, але і, головним чином, соціальні уміння і навики, яке є дуже важливим, і займає вагоме місце в житті молодих людей.

Одним із важливих інструментів розвитку соціальної активності молодих людей є молодіжне самоврядування. Першочерговою умовою ефективної роботи органів молодіжного самоврядування є дотримання принципів: гласності і відкритості, ініціативності та самостійності, співпраці та партнерства. Ефективність лідерства визначається ефективністю системи комунікації в молодіжній соціальній групі, особливостями обміну інформацією на всіх її структурних рівнях.

Таким чином, узагальнюючи можна сказати, що значний вплив на становлення та розвиток лідерства в молодіжній соціальній групі, впливають такі чинники: мікрофактори (сімейна ситуація, освіта, друзі), мезофактори (культурна різноманітність, релігія, подорожі), макро-фактори (суспільно-політичний устрій у державі). Від особливостей наповнення та впливу усіх факторів соціалізації залежить рівень сформованості основних здібностей, якостей та психологічних особливостей особистості лідера. Проходження усіх етапів соціалізації особистості сприяє розвитку необхідних ефективному лідеру характеристик, серед яких: харизматичні якості, навички створення команди, прагнення до змін, інтерес до соціально-економічного і політичного життя своєї та інших країн, здатність налагоджувати дружні стосунки з іншими людьми, розвинені навички невербальної комунікації, легкість виходу зі складної ситуації, вміння ефективно працювати у команді, висока стійкість до невизначеності, адаптація до нових ситуацій, почуття гумору.

Список літератури:

1. Адаир Д. Психология лидерства / Д. Адаир – М. : Эксмо, 2005. – 352 с.
2. Адаир Д. Эффективное лидерство / Д. Адаир – М. : Эксмо, 2003. – 320 с.
3. Ашин. Г. Проблема лидерства в современной зарубежной эмпирической социологии / Г. Ашин // Вопросы философии. 1968. —161-168 с.
4. Байхем В. Воспитай своего лидера. Как находить, развивать и удерживать руководителя / В. Байхем. – М.: Вильямс, 2002. – 416 с.
5. Выдай А. Лидерство: история и современность / А. Выдай, Н. Зубова, Г. Ложкин // Персонал. – 2001. – № 2. – 215 с.
6. Головенко В. Український молодіжний рух у ХХ столітті (історико-психологічний аналіз основних підходів) / В. Головенко. – К., 1997. – 243 с.
7. Яхонтова Е. Эффективность управленческого лидерства / Е. Яхонтова. – М.: ТЕИС, 2002. – 501 с.